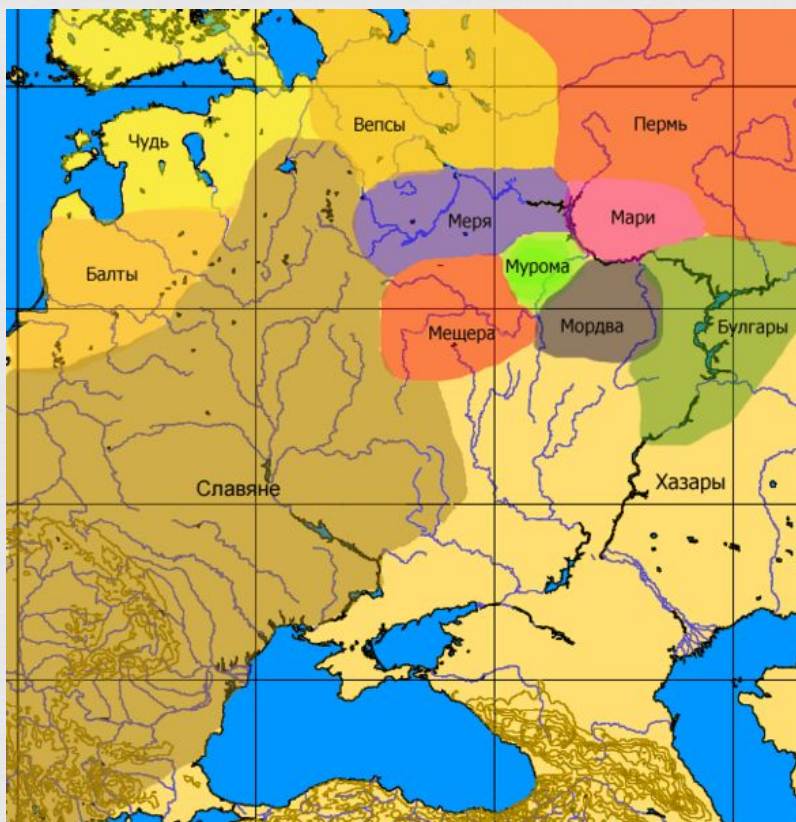

Культура не слов'янських народів

Підготували: Левіна Наталія
Криворог Наталія

Печеніги

- У X—XIII ст. східноєвропейські степи стали ареною дій кочівників. Велика посуха, що перетворила степову зону Азії на пустелю, примусила кочівників просуватися на захід в пошуках нових пасовищ .
- До середини IX ст. печеніги жили у заволзьких степах і були частиною племінного об'єднання тюрок-огузів . Згодом під тиском гузів печеніги були вимушені перетнути Волгу й заглибитися в східноєвропейські степи.
- Перші згадки руських літописів про печенігів датуються до 915 р.: "Придоша печенези первое на Рускую землю и створиша мир с Игорем, идоше к Дунаю"

- Східні автори відзначають наявність в печенігів дорогого посуду з золота і срібла, багато прикрашеної зброї, срібної поясної гарнітури. «Ці печеніги володіють чередами; у яких багато коней і баранів, і навіть багато золотий і срібної посуду, багато зброї. Вони мають срібні пояса». Деякі з названих виробів, зокрема золоту і срібний посуд, печеніги, мабуть, купували в Херсонесі або ж самої Візантії.
- Звертають увагу і багаті прикраси кінської зброї і вузди. Це срібні бляшки, прикріплені на ремені за допомогою штифтів з шайбами.
- На стику налобних ременів перебували решми – великі листовидні бляхи-бубенці. До складу конструкції вуздечки входили крестовидні розподільники. Усі бляшки обладнані декоративними елементами як хвиль, розеток, кілець, рельєфних джгутів, плетінки, чотирьох-і восьмилепесткових суцвіть.

- Прикраси, подібні новокам'янським, знайдено на Княжій Горі й у культурних шарах ХХ ст. Новгород, а поясні наконечники, виявлені в похованнях на Півдні України. Технологічні особливості прикрас, які з поховань печенежської знаті, свідчать, по-перше, про місцеве, причорноморське, їх виробництво, а по-друге, про досить рівні професіоналізму майстрів. Коли на першому етапі (друга половина Х – початок ХІ ст.) переважають традиції Сходу, то, на другому (ХІ – початок ХІІ в.) помітнішою стає вплив Візантії. Що ж до речей давньоруського походження, то в цілому успадковували орнаментальні мотиви причорноморських прикрас другої половини Х – у першій половині ХІ.
- Однією з яскравих свідчень цьому є можливе зображення верблюда на фресці київського Софійського собору. Безсумнівно, цей спосіб запозичено з печенежського побуту.

Обряд поховання

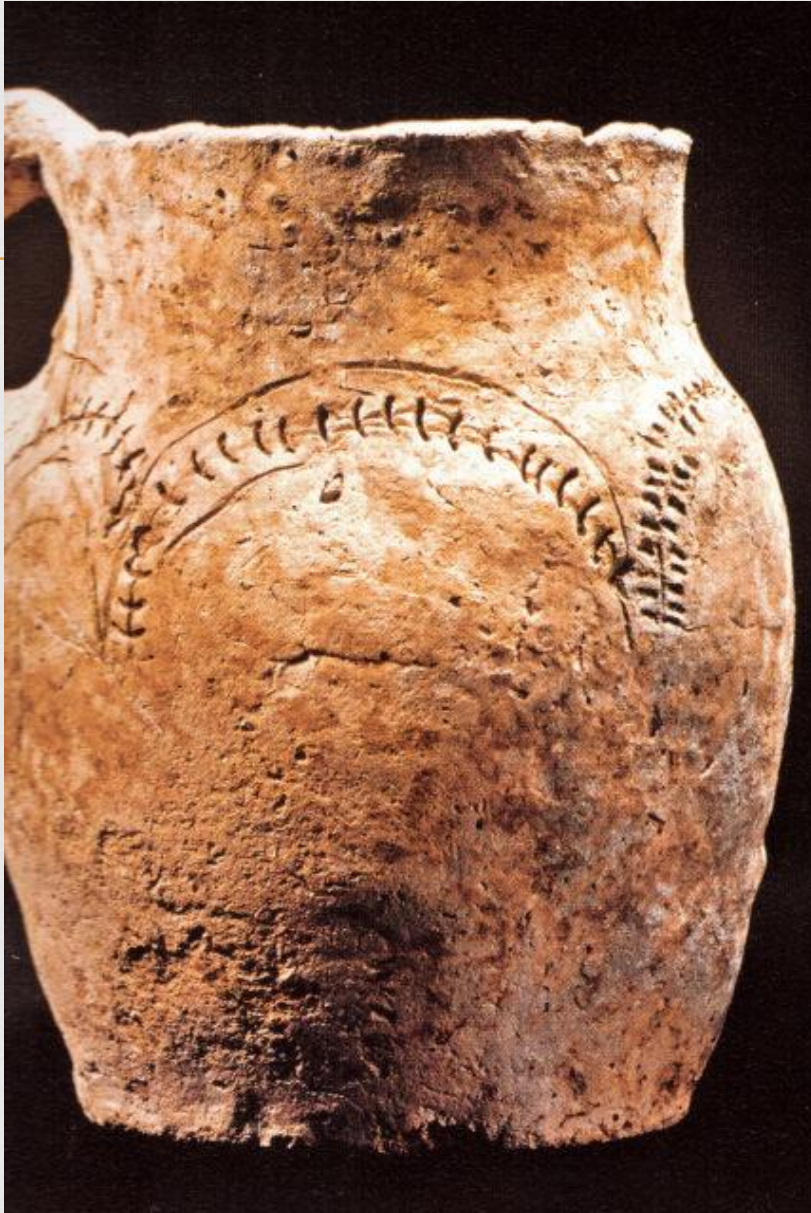
- Підтвердженням поширення прикрас серед печенежской військової знаті служать поховання, виявлені в курганах поблизу сіл Траповка і Мирне Одеської, Булгаково Миколаївській, Благовка Луганської, Новокам'янка, Каланчак, Первоконстантиновка, Максима Горького, Михайлівка Херсонської областей.
- Датируються поховання X–XI ст. Іноді як могильної ями печеніги використовували катакомби скіфських курганів. Поховання завжди орієнтовані головою на захід, поруч зліва – кінь або його опудало. Обоє супроводжують зброєю (шаблі, луки, стріли), зброя (узdechніе набори, вудила, стремена).
- Іноді над похованнями знатних воїнів чи вождів печеніги ставили кам'яні статуї.
- Єдність і стійкість похоронного обряду печенігів свідчить, певне, про відносну етнокультурну єдність по всій степовій території Дону до Дунаю. На думку ряду дослідників, на культурному і етнічному образі печенігів помітно позначилась їх взаємодія з пізніми сарматами і аланами, хоча переконливих археологічних доказів цьому поки що не виявлено.

- Західніше розглянутого придніпровського регіону ситуація певного змішування населення колишньої племінної території з сусідами також досить чітко простежується. Так, в межиріччі Стира, Серета, Дністра, Прута, де панівними являлися безкурганний поховальний обряд (зафіксовано близько 70 ґрунтових могильників), також відомі підкурганні поховання на півтора десятках некрополів – вірогідно переселенців із більш північних територій, для яких кургани були характерною рисою цієї сумної обрядовості.

Бронзові
бляхи-
решми —
прикраси
кінської
упряжи.
Самарська
область,
одинокий
курган
«Червоний
Жовтень».
X—XI вв..

**Ліпний глиняний
посуд печенізького
типу. Астраханська
область, городище
Самосділка. X - XI вв.**

Стремено та інші знахідки з поховань печенізького некрополя 2 пол. X ст. в с. Чома Берегівського району

Денця ліпних слов'янських горщиків з могильника VIII-IX ст. н.е. в с. Червеньово Мукачівського району

- **Вуздечковий набір**
- X-XI ст.
- З кургану поблизу с. Новакам'янка, Херсонська область.
- Розкопки 1974 р.

Хазари

- Нестор-літописець починає руську історію зі згадування данини, що хазари збирали зі слов'янських племен Середнього Подніпров'я, а варяги — із племен Новгородської землі в 9 в. Нестор розповідає, як степовики-хазары підійшли до землі полян і зажадали від них данини.

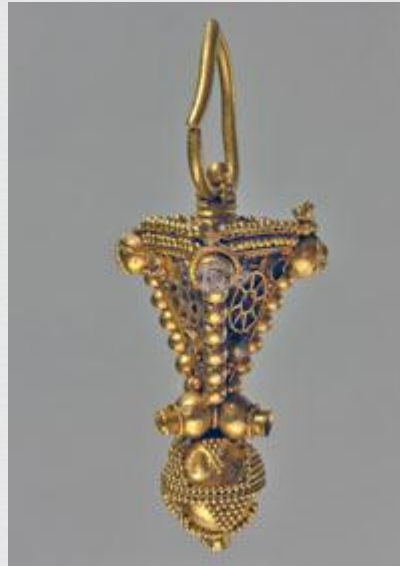
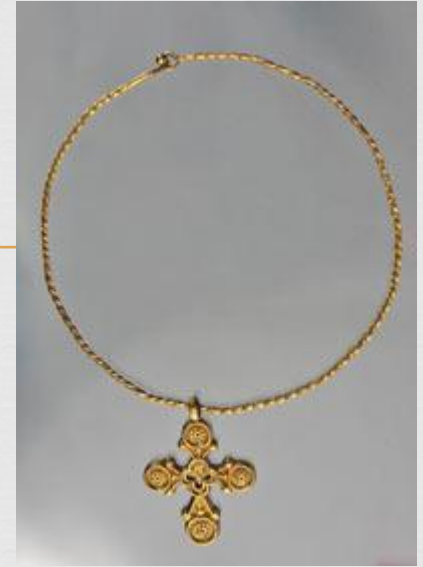
Хазари кочували на родючих землях передгір'їв Північного Кавказу і, що не менш важливо, знайомі були з побутом древніх міст. Як і всякі кочівники, вони швидко знаходили вигоду в політичній боротьбі, що, як завжди, вели на Кавказі великі держави.

Обряд поховання

Ібн Фадлан, який збирав інформацію про хазарів з других рук, дуже скупо і плутано описує похоронне спорудження та обряд похорону хазарського кагана. Деякі відзначені їм риси дозволяють, однак, зробити висновок про подібність поховання кагана з похованнями Аларіха і Аттіли. З першим із них, зближує пристрій могили під водою, а також вбивство учасників похорону, що мало місце і час поховання Аттіли і навряд чи переслідувало ту мету, яку вказують і Йордан і Ібн Фадлан; учасників похоронної церемонії вбивали для супроводу їх пана в загробне життя, а не для того, щоб приховати місце поховання, у хазар називалося складним архітектурним спорудженням, що підносяться над водою, якщо могила влаштовувалася дійсно під водою.

Половці

- В більшості своїй половці сповідували тенгріанство з верховним божеством Тенгрі (високе синє небо) і Умайя (його дружина-земля). Так само вони поклонялися тваринам, особливо вовкові (подібне вірування існувало і у торків), якого кипчаки вважали своїм предком-тотемом. У половецькому суспільстві була особлива прошарок шаманів, що називалися «бахси». Шамани займалися ворожінням, а також лікуванням, заснованим на спілкуванні з добрими і злими духами. У половців був розвинений похоронний культ, а також культ предків, поступово переріс у культ «вождів-героїв». Культ предків був головним компонентом язичницьких вірувань половців.

Необхідно коротко назвати три кола найцінніших пам'ятників половецького світу. Один з них - знаменитий «Кодекс Куманікус», Кіпчакскої-латинсько-перський словник, створений в 1303 році, вже в період існування Золотої Орди. Мова цього словника дуже близький до сучасного кримськотатарському. Друге коло - багаті поховання Кіпчакскої воїна разом з останками коня і з озброєнням (вони є дуже цінним історико-археологічним і антропологічним матеріалом). Нарешті, третій - по Рубрук, над прахом своїх небіжчиків вони насипали кургани і ставили знамениті Кіпчакскої балбали («кам'яні баби»), поставлені, як і в тюркські каганаті, в честь воїнів, полеглих у боротьбі за свою землю. Це прекрасні пам'ятки матеріальної культури, що відображають багатий духовний світ їх творців.

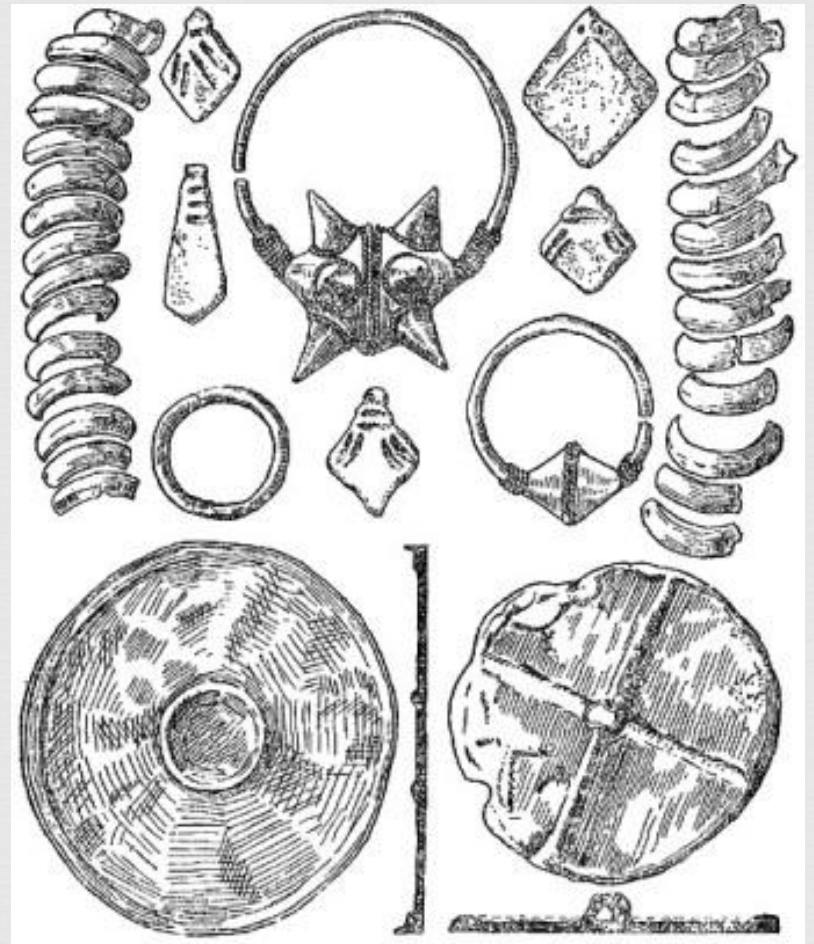

- За свідченнями джерел половці були прекрасними степовими наїзниками і мали свій військовий лад. Головним заняттям половців було скотарство, внаслідок чого вони кочували з одного місця на інше. Тим не менш, вони мали і постійні літні і зимові стійбища. Спочатку половці вели так зване табірним кочування, згодом (з кінця XI століття) змінилося іншим типом кочовища, коли за ордами, куреннями і аїлами закріплювалися певні ділянки землі під пасовища. Природа половецьких степів чимало сприяла розвитку і процвітанню кочового скотарства. З іншого боку, положення кочівників було досить важким в холодні зими. Золото і срібло вони добували грабежем і торгівлею. Є версія, що міст половці не будували, хоча в їх землях згадуються міста Шарукань, Сугров, луска, закладені саме половцями. Крім того, Шарукань (нині місто Харків) був столицею західних половців. Є версія, що тривалий час половці володіли Тмутараканью (за іншою версією в цей час вона належала Візантії). Ймовірно, їм платили данину грецькі кримські колонії [19]. У половецькому суспільстві існувала невеликий прошарок ремісників. Половецькі хани вели розкішне життя. Головною їжею простих кочівників були м'ясо, молоко та просо, улюбленим напоєм - кумис. Одяг половці шили за власними степовим зразкам. Повсякденним одягом половцям служили сорочки, каптани і шкіряні штани. Домашніми справами, за повідомленнями Платона Карпіні і Рубрука, зазвичай займалися жінки. Становище жінок у половців було досить високим. Норми поведінки половців регулювалися «звичайним правом». Важливе місце в системі звичаїв половців займала кровна помста.

Обряд поховання

- Для половецького поховального обряду характерне застосування каменю при спорудженні курганних насипів, поховання відбувалися в неглибокій ямі головою на схід, поруч із людиною хоронили повний кістяк коня. У похованнях зустрічаються шаблі, овальні кресала, срібні гривні, дзеркала. Одним з пам'ятників орди половців, що кочували в Пріхопірі є курганний могильник у с. Лісове. Половецькі поховання знаходилися під невеликими земляними насипами діаметром до 12 м, висотою до 0,7 м. В одному з курганів виявлена характерна для половецького поховального обряду кам'яна кладка. Померлі поховані у прямокутних ямах головою переважно на захід - це пережиток печенізького обряду. Одне з поховань в могильнику біля С.Третьяков також скоєно за змішаним печенізькою-половецьке обрядом. За половецьким обрядом - цілий кістяк коня, західне орієнтування похованого співвідноситься з печенізьким. У чоловічих половецьких похованнях знайдені предмети спорядження вершника і коня (стремена, вудила), предмети озброєння (шабля, залишки берестяного сагайдака, наконечники стріл), ножі, залізні пряжки, кістяні гудзики. В інвентарі жіночих поховань - бронзові дзеркала, намиста, ножиці.

Половецька камінна статуя із Луганська

□ Дякуємо за увагу!